

I. N. 7.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA,
DE
LEGIBUS
NECESSITATI
CEDENTIBUS,

QUAM

*Venia Ampliff. Facult. Philosoph. in Reg.
ad Auram Academia,*

Publicæ bonorum censuræ submittunt

JOHANNES ARELIN,
PHILOS. MAGIST.

ET

BENJAMIN HORNBOURG,
SATACHUNDA-FENNO.

IN AUDIT. MAJORI DIE XVIII. DECEMB. MDCCLXVI.
H. A. M. S.

A B O Æ,

Impressit JOH. CHRIST. FRENCKELL.

D. D.

§. 1.

DEUS T. O. M., hominem condendo primario omnino intendebat Gloriam suam manifestationem, qui finis primarius vocari solet. Sed hic finis generalis est, nec ad hominem solum restringi potest, verum ad omnes ceteras res creatas pertinet. Secundarius autem finis, qui etiam specialis dici potest, est felicitas hominis eaque vera, non solum temporalis sed etiam æterna. Hic finis specialiter hominem concernit, tanquam ejus capacem. Etenim Deus, ens perfectissimum, non suæ felicitatis ergo opus habuit eum producere; produxit autem, ut BULFINGERUS loquitur: *ex abundantia bonitatis, secundum consilium sapientiae, per liberum potentiae suæ exercitium*, ut veræ felicitatis participem redderet. Hoc si se ita non haberet, quid opus fuisset animal eximiis illis donis ornare, quibus homines gaudent, nisi ceteris animalibus præstantiorem finem sibi propositum haberet. Sed accepit homo, ut verbis utar JOH. GOTTL. „HEINECCIUM intellectum, ut Deum, naturam omnemque verum bonum cognosceret, voluntatem, ut Deo

„vero

„vero bono frueretur, corpus, ut varias actiones,
 „quæ ad acquirendam conservandamque veram felicitatem pertinent, ederet a). Firmissimum testimonium benignissimæ erga genus humanum Divinæ voluntatis. Idcirco etiam indidit atque implantavit homini, creaturæ præstantissimæ, quemadmodum omnibus ceteris animantibus, tenerrimum sui ipsius amorem atque nisum seu instinctum se ipsum conservandi & perficiendi. Qui instinctus ita ipsis est impressus, ut quam primum prodierunt, se exserat, unde CICERO pulchre: *Simul ac natum est animal, ipsum sibi conciliatur & commendatur, ad se conservandum & ad statum suum, & ad ea, quæ conservantia sunt ejus status diligenda; alienatur ab interitu iisque rebus, quæ interitum videantur adferre b).* Neque unquam eum deponere possunt mortales, est namque pendens ex ipsa animæ nostræ vi immediate, ideoque pellit, instigat atque urget mentem sese determinandi ad bonum, seu ad nostram statusque nostri perfectionem in genere spectatam, quamvis in hoc vel illo bono, in specie considerato, eligendo, a recta discedat via, & sæpe anhelet malum reputans id bonum esse, atque a se remotum cupiat bonum, vere tale, pro malo id habens. Quam rem SENECA pulchre exprimit, dicens *Epist. 69. Nullum sine auctoramento malum est, avaritia pecuniam promittit, luxuria multas & varias voluptates, ambitio purpuram & plausum & ex hoc potentiam, & quicquid potentia potest, mercede te vitia sollicitant.* Quæ quum ita sint, placuit insuper Summo rerum statore, revelare

voluntatem suam hominibus, quæ ipsis esset cynosura ad perfectionem nitentibus atque regula secundum quam se conservarent. Hoc autem factum est vel per naturalem vel per supernaturalem cognoscendi modum. Quam ob rem homines, quamvis instinctu illo ferantur ad sui perfectionem, etiam vi voluntatis divinæ, quæ ipsis lex est, obligati sunt ad se conservandum. Adeo ut, seposito, siquidem fieri id posset, connato illo instinctu, hominibus tamen non liceret repudiare hoc officium, quamvis vellent, quin æque pœnæ se obnoxios reddant, negligentes hoc officium, ac qui legem in civilibus suo bono latam violant, pœna plectuntur. Verum hoc non ita capiendum, ac si perinde esset sive per fas sive nefas hoc fieret. Etenim dum officium hoc injunxit Deus simul præscripsit modum, hoc est, dictitavit hoc perfectionibus suis conformiter procedere debere. Adeo ut, si conservatio nostri ipsius aliter obtineri non possit, quam læsis Divinis perfectionibus, tum omnino relinquenda, & fatum quodlibet potius subeundum, quam contra voluntatem ejus quidquam agendum. Hoc ipsum in sequentibus ostendere conabimur. Res est gravis & multis involuta tricis, in quam inquirere proposuimus. Et profecto tantæ difficultatis res est teste SCHUBERTO ut acutissimo judicio opus habeat, qui eam adgredi non absque omni prorsus successu audeat. Multa omnino sunt disputata de hac re, multa itidem possunt in utramque partem disputari; immo, prouti accommodate omnino ad rem dixit HEINECCIUS *multa Dei potius judicio ac misericordie relin-*

relinquere, quam ad vivum omnia refecare præstiterit.

a) *Element, Juris natura Lib. 1, §. 77.* b) *Lib. III. de finibus,*

§. II.

Ut in legibus exponendis multi simus non est opus, cum eæ in omnibus Moralium Doctorum scriptis explicentur: tamen, officio nostro exigente, non-nihil primis, ut ajunt, labiis delibabimus, quo sic ea, quæ ad scopum nostrum faciunt exponamus. Est igitur lex in genete accepta: Norma ab Imperante data subditis, secundum quam actiones suas componere debent. Quum vero Imperans jam sit vel Deus, vel homo, sine difficultate dividuntur Leges in Divinas vel humanas. Illæ iterum quatenus vel hominibus inditæ atque cordibus eorum inscriptæ sunt in prima eorum creatione, vel deinde per sollemnem revelationem iisdem patefactæ, nomen tulerunt ex naturalibus & revelatis. Naturales porro, præter varias alias divisiones, dispescuntur in absolutas & hypotheticas. Absolutæ æ nobis eæ sunt, quæ præcipiunt atque determinant illa ipsa officia, quæ homines ut homines præstare debent. Hypotheticæ contra vocantur, quæ injungunt hominibus, in hoc vel illo statu constitutis, hoc vel illud officium, quæque supponunt atque fluunt, ex instituto aliquo, siue illud Divinum sit siue humanum.

§. III.

Ut etjam necessitatis, quæ nostræ nunc est considerationis sufficientem adsequamur ideam, non-nihil

hil de eadem quoque est proferendum. Itaque mox observamus, tres in genere circumferri necessitatis divisiones, puta ratione adjuncti, gradus & subjecti. Ratione subjecti audit vel publica vel privata: hæc non illa hujus loci est. Ratione gradus iterum in communem, gravem & gravissimam sive extremam a). Communis est illa, quæ passim occurrit pauperum; gravis est, quam incurrunt, qui non habent necessaria ad suum & suorum statum & conditionem; gravissima sive extrema est, quam quis patitur cum probabili mortis periculo b). Alii vero dicunt necessitatem, quoties vitæ imminet periculum, extremam, qualis necessitas erat Martyribus, quibus aut dirissimum subeundum supplicium aut Christo maledicendum erat; vel quoties periculum, quod adest, vitam non spectat; pro magnitudine illius, necessitas major minorve est c). Ratione adjuncti denique dividunt Moraliæ Doctores necessitatem, ut sit aut honestatis, aut commoditatis, aut incolumitatis. Honestatis ipsis est, qua quid necesse est, si honeste, i. e. legibus convenienter vivere velimus, commoditatis autem qua quid ideo necesse est, ut commode seu sine incommodo vivamus. Neutra hic in sensum venit. Necessitas incolumitatis ergo nostræ jam est considerationis. Quod ad indolem hujus necessitatis attingit & quando ita comparata erit, ut legis transgressores excuset, tria requirunt moraliæ Doctores. Primo, statuunt eam ratione gradus debere esse extremam, hoc est, quod vita periclitetur. Hoc nisi ad fuerit requisitum, hanc facultatem ipsi non tribuunt

buunt d). Neque hoc immerito. Nam alias aliis etiam gradibus necessitatis hoc adferendum esset, adcoque homines vel necessitatis specie permoti, proterve atque impudenter transgrederentur tam Divinas quam humanas leges. Verum in aliis illis gradibus necessitatis constitutis, multæ suppetunt viæ elabendi atque vitandi periculum sine læsione alicujus legis, quod tamen in extrema non datur. Unde clarum est, quod extrema necessitas sola hic locum habeat, ceteri gradus non. Huic contrariam fovet Celeb. JOACH. GEORG. DARIES sententiam existimans extremam necessitatem huc non adnumerari debere, sed quidquid de favore necessitatis dicitur ad hypotheticam referri e). Deinde requirunt circa indolem necessitatis legem suspendentis, ut non nisi his adminiculis superabilis sit, ad quæ arripienda impellimur. Etenim ubi alia media adhiberi potuissent, quæ aliis non sunt molesta, eos nondum esse in statu extremæ necessitatis. Tandem inter requisita numerant, ut necessitatem illam ipsi malitiose aut petulanter non attraxerimus, quæ PUFFENDORFFII est sententia f). Sed hoc requisitum sibi non constare, nec universaliter poni posse arbitramur. Atque his sic præsuppositis facile est dictu, quid per necessitatem incolumitatis intelligatur: status nimirum ille hominis, in quo legi sine periculo suo parere non potest.

a) AND. AD. HOCHSTETTERI Colleg. Puffend. exercitatio 5. p. m. 233. b) BONACINA in Theol. Mor. Tom. II. Traß. I. disp. 3. p. 162. Cit. Hochstett. pag. 234. c) HEINECCIUS lib. cit. §. 157. d) TREUERUS ad Puffend. de Off. hom. & Civ. Lib. I. Cap. 5. §. 23.

f. §. 23. e) *Institut. Jurispr. Univ.* §. 269. Sch. f) *Jus N.*
& G. L. 2. C. 6. §. 5.

§. IV.

Jam dispiciendum nobis venit: An omnes leges ejus sint indolis ut legi conservationis cedant vel minus? vulgo omnino jactant, necessitatem non habere legem eaque regula sic utuntur, quasi nihil tam scelestum esset, quod necessitas non excusaret. Sed si hoc per omnia verum esset, absurde omnino erga se ipsum fecisset JOSEPHUS qui vitæ libertatisque periculum adire maluit, quam libidinosæ consentire heræ voluntati. Et quod ad divinas attinet, quæstio suboritur: An eæ ita comparatæ sint, ut licite atque impune violari possint? Quod quasdam transgredi liceat in casu necessitatis, apertissime elucet ex violatione Sabbathi tempore necessitatis, Matth. 12: & similibus. Verum an omnes liceat alia est quæstio, ad quam negando omnes quantum novimus respondent; & quidem jure meritoque. Ut vero eo felicius isthanc quæstionem resolverent eruditi, distinxerunt leges negantes ab affirmantibus; has violari posse, illas non item contenderunt. Eam imprimis adferunt rationem quod præcepta negantia obligent quovis temporis momento, vel ut Scholastici, citante CASPAR. ZIEGLERO, proponunt: præcepta negantia semper obligant & ad semper. Affirmantia autem præcepta obligant quidem semper, sed non ad semper, sive pro quovis temporis Articulo, sed tum demum, cum præsto est objectum, & tale, quale præceptum exigit, ut actiones circa illud exerceri oporteat

teat a). Sed pace Virorum Celeberr., hæc sibi non constare existimamus. Namque dum perpendimus præceptum affirmative prolatum: *Deus super omnia colendus*, non audemus statuere illud minoris validitatis esse, quam si negative exprimeretur hoc modo: *nemini, nisi Deo soli cultus Divinus est habendus*. Nec ausim dicere, illud affirmans non obligare ad semper, sive quovis temporis articulo; nequit enim produci ullus unquam temporis articulus, quo obligatione hujus præcepti implendi solutus sit quisquam mortalium. Nobis igitur videntur Eruditi hujus thesEOS defensores: quod negantia præcepta validiora sint affirmantibus, obliti ejus rei, quod termini, quibus præceptum aliquod effertur, ad validitatem unius præcepti præ altero nihil faciant; sed validitas omnis, si quæ in uno præcepto datur præ altero, uti omnino datur, aliunde est deducenda. Cum hoc certissimum sit, quod in unoquoque præcepto utrumque contrariorum reipsa contineatur. Et quoniam contrariorum contraria est consequentia, utique prohibetur id cujus contrarium imperatur, & vicissim. Sic dum Deus jubet parentes honore affici, prohibet simul ne quis in eosdem sit injurius. Pari ratione, dum prohibet, nomen suum in vanum assumi, jubet nomen suum sancte haberi, & sic in ceteris. Existimant porro, quibus hæc divisio legum in negantes & affirmantes in deliciis est, negantes leges unquam sine ignominia Dei migrari posse, puta eam ob causam, quod, Deus dum rem quamcunque prohibuit Majestatem suam exercuerit, quod tamen de affirmantibus non valere autumant b). Verum quam infirmis hæc nita-

tur sententia talis, facile est perspectu, modo ad ea attendatur, quæ mox attulimus de affirmatione & negatione in legibus simul contentis. Præterea, quod ad id attinet, quod Deus Majestatem suam singulari ratione manifestaverit in legibus negantibus proferendis, iidem a vero esse alienum, non sine ratione nos statuere posse putamus. Nam frustra omnino est, dicere legislatores, cujus in potestate est & prohibere & præcipere rem quamcunque in majori splendore ostendere Majestatem suam prohibendo quam præcipiendo hanc vel illam rem. Hoc clare elucet, si attenderimus ad notionem legis in genere, quæ est norma ab imperante præscripta subditis, secundum quam actiones suas componere debent. Unde clarum fit, quod ubicunque lex datur ibi quoque detur imperans sive superior, atque civitas sive societas. Imperans autem is est, qui jure pollet disponendi de actionibus aliorum; actiones igitur inferiorum constituunt objectum legum. Harum actionum alias committi, quasi dicas ad existentiam perducere, alias autem omitti; seu abesse jubeat imperans necesse est. Hinc descendunt nomina actuum commissivorum & omissivorum, & leges, quæ circa actus commissivos versantur *agentes* sive *præceptivæ*, quæ autem omissivos pro objecto habent, *negantes* audiunt. Hactenus igitur nulla ratio fuit, cur alteri jus præcedentiæ præ altera asseratur, nec alteri major validitas præ altera, adjudicanda. Adeoque qui *agentes* transgreditur leges reus fit poenæ æque, ac, qui contra *negantes* agit.

a) *Nota in Hug. Grot. de Jur. belli & pacis.* b) HEINECCII

CII Praelection. in Puffend. de Offic. Homin. & Civ. Lib. I. Cap. 5. §. 18.

§. V.

Nobis quæ hæreat mens paucis indicabimus. Cumque nobis non arrideat, ob allatas in præcedenti §. rationes, distinctio legum in negantes & agentes, licet a magni nominis Viris jam dudum approbata atque defensa, utpote GROTIUS, PUFFENDORFIO aliisque eorum sequacibus; factum est, ut amplexaremur aliam satis cognitam, puta distinctionem in absolutas & hypotheticas, utpote naturæ rei proprius accedentem. Sic enim putamus hanc rem optime confici posse, quemadmodum teste Celeberrimo J. F. BUDDÆO a) retenta hac divisione facillime se ex omnibus difficultatibus expediunt, qui in rerum moralium indagatione sudant. Quamobrem contendimus leges Divinas absolutas ita esse comparatas, ut eæ, quemadmodum de negantibus asserunt earum defensores, nunquam sine ignominia Dei migrari possint. Namque in memoriam nobis revocantes, quod legis alicujus validitas, eam ob rem, nec intendatur nec remittatur, quod terminis negantibus prolata sit, sed alia requiratur necesse est causa validitatis ejus majoris præ altera. Hæc autem nulla alia est, ut opinamur, quam prior vel remotior nexus cum fine societatis: vel, validitas unius legis præ altera inde æstimanda, quod illa, majori cum effectu concurrat ad finem societatis, quam hæc, adeoque illa propius quippe collineans ad finem, majore religione observanda, quam altera illa, longiori via, ad illum ducens. Quod vero leges Divinæ absolutæ e-

ius sint indolis, nullum est dubium, quippe præciplunt & determinant ea officia, quæ homines, ut homines, præstare debent, §. 2. vel, nihil aliud ponunt ad obligationis effectum quam quod homines simus. Unde pronò fuit alveo eas adeo necessarium habere nexum cum natura hominis, ut illis migratis, hæc damnum patiatur. Videlicet, observatio harum legum eos reddit felices, & quo magis iis adhærent, eo propius ad felicitatis perveniunt culmen; & contra vel minima digressionem a norma præscripta, felicitatis faciunt jacturam ac miseriam adaugent suam. Accedit, quod Deus, Auctor tam hominis naturæque humanæ, quam legum naturalium, condiderit homines voluntati suæ conformiter atque dederit ipsis has leges, iisque incluserit ea, quæ homini optima convenientissimæque essent atque insuper injunxerit has observandas. Verum voluntas ejus, ut & cætera attributa Divina, est immutabilis, sunt etiam leges Divinæ absolutæ omnis mutationis expertes. Qua de re CICERO alicubi bene, citatus ab HEINECCIO b): „Huic legi nec abrogari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari. Nec verò aut per senatum, aut per populum solvi hac lege possumus. Neque est quærendus explator, aut interpret ejus alius. Neque erit alia lex Romæ alia Athenis, alia nunc alia posthac, sed & omnes gentes & omni tempore una lex continebit, unusque erit communis quasi Magister & Imperator omnium Deus, ille legis hujus inventor, disceptator, iudex. Hinc, si quis sibi sumserit has leges transgredi, contra voluntatem ejus ageret adeoque rebellis esset,

per

per consequens maximam Deo inferret injuriam atque contumeliose nimis se gereret erga Majestatem illius. Omne vero id, quod ignominiam Dei importat, longe a nobis abesse debet, quibus incumbit, ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus Deum amare, & quantum penes nos est gloriam ejus promovere. Unde palam est, quod nullus detur casus, in quo harum observatio omitti possit. Nulla tanta concipi potest necessitas, quamvis maxima, nullum periculum, nullum discrimen vitæ, membrorum, famæ, victus aut amictus, vel quocunque veniat nomine, quæ excusent homines harum legum transgressores, quin rei fiant pœnæ severissimæ, damnumque longe maximum sibi attrahant. Hoc ipsum inculcat etjam Salvator noster dulcissimus Matth. 10: 28.

At de hypotheticis aliud pronunciandum. Hæ enim, cum non adeo necessarium cum natura hominis habeant nexum, quin homines sine iis utcunque conservari possent, & quod conservati sint patet exemplo primorum nostrorum parentum, violationem tolerant certis in casibus. Et quid miri, nituntur namque certis institutis §. 2. instituta autem prodierunt cum commodum aliquod magnum acquirendum esset, vel circumstantia oriretur hominum conservationem impeditura, atque tum instar mediorum sunt. Media vero usurpanda esse, si finem intentum obtinere voluerimus, quisque videt; sed itidem clarum est, ubi mediorum alias ad finem perducentium observatio nobis impedimento est, certis exorientibus circumstantiis, vel in nostram vergit destructionem, ea non esse tum

habenda pro mediis; esse igitur relinquenda, tanquam quæ his in casibus, non contineant rationem cur finis consequatur. Necessitas ejusmodi est, quæ tollit rationem cur finis intentus amplius obtineri nequit, nam est status, in quo legi sine periculo suo parere non potest homo. §. 3. Quam ob causam facilis est conclusio, quod institutis in statu necessitatis, suo officio non fungentibus, etjam leges, vim suam amittant obligatoriam, adeoque eas impune transgredi licet.

a) *Theol. Mor. Pars 2. prol. §. 2.* b) *Elem. Jur. Nat. & Gent. Part. 1. §. 17.*

§. VI.

Hæc ut clariora evadant, unum atque alterum officiorum exempli loco proferemus, assertionem nostram illustraturi. Quod ad officia erga Deum attinet, sunt ea, quemadmodum erga nos ipsos & alios vel absoluta vel hypothetica. Illa ejus sunt indolis, ut iis solvi nequeat homo, quamdiu homo est, in quo demumcunque constitutus sit statu, vel quibuscunque circumdetur circumstantiis: hæc vero talia sunt, ut, certis exorientibus circumstantiis, conservationem humani generis, vel hominis pessundantibus, eorum omissio non imputetur. Nec alio modo se habere possunt, quia leges absolutæ, quæ præcipiunt officia ejusdem nominis, sunt immutabiles; hypotheticæ contra mutationis obnoxie §. 5. Exemplo nobis sit abstinentia a blasphemia DEI quæ in eo consistit, quod homo blasphemus ei tribuat imperfectiones a natura ejus abhorrentes. Hæc vero, puta abstinentia a blasphemia, ejusmodi officium est, ut necessitas quantacunque sit, non excu-

excuset ejus neglectum. Et qui excusaret, cum hæc apertissime cultui DEO debito contrarietur. Deum enim tenemur amare, tanquam optimum, omnisque boni auctorem & datorem; timere tanquam potentissimum, & cujus offensa maximum sit malum conciliare apta; ei in omnibus humillime obsequi tanquam Creatori, Domino ac Reſtori optimo, maximo, & sic in ceteris. Hanc violationem haud immerito taxarunt omni ævo homines quilibet probi. Ita, de scriptoribus Christianis proditum est memoria: de gentilibus oculatoribus, suis hanc insaniam exprobrantibus nos erudit HEINECCIUS. Laude igitur est dignissimus DANIEL, Propheta ille, qui ne latum quidem unguem a Deo vero colendo decessit, licet maxima sibi imminere viderit mala. Laudandi itidem sunt maxime Fratres illi, de quibus mentio fit: 2 Maccab. 7: quod, licet mortis intentata pœna jussi essent carnem suillam edere, tamen renuerint, atque potius præclaram mortem obierint, quam Divinam transgrederentur legem. „Tamen quamvis se excusare nequeant, „qui quid tale admiserunt necessitati succumbentes, „non tamen permittit humanæ imbecillitatis sensus, ut „eorum vicem non doleamus, quos a constanti proposito dimovit imperiosa necessitas; quum noverimus ipsi Petro, Christum Servatorem neganti, datam „esse veniam, quando eum facti pœnituit, Matth. 26: 75. sunt verba HEINECCII. Hæc de absolutis, jam etiam hypotheticum aliquod officium proferemus, videlicet officium, Sabbathum sanctificandi, seu diem, quæ cultui Numinis ejusque beneficiis recolendis est destinata.

nata. Hoc officium, utpote instituto nixum, est quidem, rationi supernaturali revelatione destitutæ, incognitum; attamen non est id rationi humanæ contrarium, quin potius eidem quam maxime consentaneum, siquidem probe utique perspicit, esse Deum externo quoque cultu dignum, certumque quoddam tempus huic actui consecrari debere. Notum jam supponimus sanctificationem sabbathi institutum esse, quemadmodum revera est, quod vel inde patet, quod initio novi fœderis hic actus peragendus translatus sit, a septimo ad primum diem hebdomadis. Ideoque calculos alia ratione subducere nequimus, quam, quod omnia ea, quæ hominis veram tranquillitatem atque pietatem impediunt, non autem, quæ ad ejus conservationem ac felicitatem pertinent prohibita & interdicta sint. Per consequens, conservatione periclitante, licebit officium hoc intermittere tantisper. Hoc etjam Salvator noster in secula benedictus, reprehensus a Judæorum Magistris, quod die sabbathi opera caritatis atque necessitatis non intermitteret, ostendit & explanavit, addita ratione sufficientissima, quod homo non sit creatus ob sabbathum, sed sabbathum institutum sit hominis ergo.

§. VII.

Quod ad officia erga alios attinet varias de nonnullis specialibus casibus fovent eruditi sententias. Generatim quidem omnes statuunt & contendunt, dum ipsis de officio primo absoluto sermo est, neminem esse lædendum: sed in applicatione ad certos casus vide-

den.

dentur, quasi obliti perfectæ illius obligationis, aliquid huic detrudere. Et ne quam ipsis injuriam facere videamur, placet proferre rationes PUFFENDORFII circa casum illum tristissimum, quem ZIEGLERUS ad GROTIUM *Lib. 2. C. I. §. 3.* ex NIC. TULLIO in *observ. Medicin.* refert. Hic namque clarissime ostendit se laudatus auctor consentire illis, qui existimant officia absoluta omitti posse in casu necessitatis. Verum, ut de re præsentis iudicium ferri possit, historiam facti enarrare lubet. *Septem Britanni accinxerant se in insula Christopheriana unius solummodo noctis itineri, ultra quam non extenderant commeatum; at interveniens tempestas abripuit imparatos longius in mare, quam ut potuerint reverti ad portum ante diem decimum septimum. Luctatum igitur est cum inedia, quæ eo ipsis fuit gravior, quo ardentius id temporis æstuarit Sol, & vehementius exsucca eorum guttura exaresceret exhalans incalescentis maris salsedo. Cum intricati erroris nullum finem promitteret spatiosum mare, ancipiti sorti committebant, cujus carne urgentem famem & quo sanguine compescerent inexplebilem sitim: jacta est alia, qua ex illis unus cædi destinatur, qui lubenter fortunæ cessit, & gavisus est, se post mortem amicis esse profuturum, deinde sorte alius reperiebatur, qui jugulum peteret & vim volenti inferret, & quæ sequuntur. Circa factum hoc navigantibus vitio id vertit C. ZIEGLERUS, quod in mortem unius & quisq; in se conspiraverint atque periculum corporis, periculo animæ anteposuerint. Nemo enim debuit vitam suam tam vilipendere, ut ejus jactura alterius famem expleret.*

Nec reliqui ideo in socium suum favire debuerunt, ut stomacho suo consulerent. Quamvis, quid his opponi possit, non videamus, PUFFENDORFIUS tamen a) his non contentus contrariatur; sed an protulerit aliquid magni momenti, judicent alii. Dicit namque: asperè nimis dici, in mortem alterius conspirasse, qui forte ducendum censent unum, ut reliqui ferventur, qui alias omnes simul misere erant perituri. Unde nec animæ periculum heic fuisse metuendum. Illum animam suam vilipendere, qui citra necessitatem eandem projicit. Nec favitiam dici posse, ubi in salutem omnium qui moritur, minori cum dolore ferrum jugulo excipit, quam alter infigit. Hæc PUFFENDORFIUS. Et si dixerimus, quid nos de hac re sentiamus, lubentissime profitemur nos ZIEGLERO assentiri, atque id eo magis, cum par esset omnium conditio ac necessitas, quæ omnes æque pressit, nec quisquam suam calamitatem majorem aliena judicare posset. Adeoque nulli erat jus in alienam vitam, ut hanc eriperet alteri, se ipsum conservaturus, quia æqualis adversus æqualem nullo favore utitur. Sed nec ipsi jus in propriam vitam est, quin in cædem sui ipsius consentiens, æque peccet, ac qui alium occiderit. Alia autem res est, si plures in scapham insiluerint tempore necessitatis, unus post alterum quæ tamen scapha tam multorum non esset capax. Tum omnino post insilientes depellere licet. Ratio hæc est, quod qui primi scapham occuparunt possessores ejusdem sunt, adeoque jure suo ab illis privari nequeunt, qui post insiliunt, licet cum eodem

eodem periculo luctantibus. Quid, quod minus malum est, omnes fateantur necesse est, aliquos perire quam omnes. Quemadmodum autem latio aliorum vetita est, ita defensio sui, ubi res eam postulaverit quam maxime injuncta est. Sed neque hoc omnibus placet. Distingvunt hic inter leges permissivas atque præceptivas, prioribus legibus hanc defensionem inniti contendunt non posterioribus *b*). Adeoque defensionem, licitam esse non absolute sumtam, sed si consideretur in relatione ad aliud aliquid bonum, e. g. si periculum est eripiendi præsidii familiæ nostræ, tum licitam esse, immo præceptam defensionem sui ipsius, quæ tamen, eo casu, non est sui ipsius, sed aliorum. Quod an recte se habeat, valde dubitamus. Nam, ut jam nihil dicamus, de legibus, quæ permissivarum nomine condecorantur, an vere tales sint vel minus, tantum observamus, quod quemadmodum conservatio nostri, nobis injuncta est absolute, sine omni respectu ad hanc vel illam rem, defensio nostri ipsius etiam absolute sit præcepta. Contradictionem enim involveret statuere conservationem absolute esse præceptam atque simul contendere defensionem relative tantum injunctam, atque in nostra sitam voluntate, utrum eam suscipere velimus, nec ne, adeoque nos in uno eodemque actu simul peccare & non peccare. Sed si dicendum, quod res est, DEUS nobis injunxit conservationem nostram tanquam finem, ideo non potuit non etiam præcipere defensionem tanquam medium. Hinc etiam clarum est, quod quamvis de-

fensio, læsioni attemperata esse debeat, adeo ut, si
 ad graviora remedia provolaverimus, ubi leviora
 sufficerent, peccati rei fiamus: tamen in necessitate
 constituti summa, eo usque progredi licitum sit, ut
 etiam mortem accelerando invadenti, aggressionem
 avertere possimus. Et si quid mali aggressori quis
 putet acceleratum esse, non id imputet defendenti,
 sed aggressori ipsi c). Nullum enim ei est jus ad
 alterum invadendum aut occidendum; nec e con-
 trario nulla invaso est obligatio tolerandi injuriam
 ab altero illatam, multo minus mortem sine reluctan-
 tia subeundi. Qui, igitur in doctrina morali judicant
 injustum invasorem, quem effugere non licet, non
 debere prosterni, sed oportere permitti ut crimen
 necis committat; ii quidem videntur docere, plus
 debere amari inimicum quam seipsum; & per con-
 sequens ultra terminum lege Divina præscriptum at-
 que a Salvatore explicitum extendunt modum seu
 mensuram amoris proximo debiti. Accedit, quod,
 qui reipsa parcit vitæ invasoris talis, & suam vitam
 sic profundit, is non solum non observet modum a-
 moris præscriptum istum, sed etiam conservet per-
 niciosum instrumentum ad alios quosvis homines
 necandos aptum; immo quasi acuit & informat il-
 lud, ut habitu occidendi contracto magis magisque
 perniciosum fiat. Bene igitur NICETA in vita A-
 LEXII COMNENI: citante TESMARO dicit: *ne-*
mo nefas putare debet, suam salutem propugnare, &
ictum hostilem antevertere. Neque populari suo, stri-
cto ense mortem minitanti parcendum est. Quisquis no-
cet,

set, hostis habeatur, qui occisum it, occidatur. Vanus igitur est eorum labor, qui comparationem instituunt, inter vitam æternam invadentis & vitam temporalem invasi, cum adeo incertum sit, an non nostram salutem, hujusmodi in statu constituti, periculo exponamus, si tum vita nos privari patemur. Igitur omnis, quæ instituenda est comparatio, locum habet, inter jus invadentis ad vitam invasi, & invasi jus ad se defendendum, illud vero nullum esse jam significavimus, eam ob causam non potest non actio invasi locum habere. Nec minus torfit Moralium Doctores, quæstio: an in casu necessitatis res alienas auferre & in usus suos convertere licitum sit. Magna animorum commotione de hac re disputatum est, aliis affirmantibus aliis iterum negantibus. Sed a quorum partibus veritas pugnet facile est perspectu, modo perpendatur, quo loco referenda sit lex, de non auferenda re aliena, an inter absolutas vel hypotheticas locum habeat? Quod ad hypotheticas jure referatur nullum est dubium, quia hæc lex nititur instituto dominii. Ante enim institutum dominium nullæ reperiiebantur res propriæ vel alienæ, sed tum primum exorta est distinctio inter meum & tuum. Nec ante dominium introductum dici potuit quisquam furtum fecisse, vel res alienas abstulisse. Quæ cum ita sint, faciles eis adjicimus nostrum calculum, qui affirmantem tuentur sententiam. Nec moramur furti vocabulum, quod negantes ad suam hypothesin incrustandam ac colorandam heic adhibent. Si enim genuinam no-

bis formaverimus ideam furti, quod quidem est ablatio rei alienæ, infcio atque invito domino, propter lucrum facta, cum proposito celandi facinus; facile patet illud toto cœlo differre ab usu rei alienæ in casu necessitatis, propter vitam sic & non aliter ab interitu vindicandam. Nempe furtum maxime est improbandum & abominandum; ast de alterius istius ablationis genere idem non valet. Etenim omnibus incumbit commoda aliorum promovere, alterumque ubi res ita tulerit opibus suis juvare, atque ad hoc obligati erant homines antequam dominia introducta erant. Introducto vero dominio rerum hæc obligatio minime cessavit, quin æque nunc viget ac antea. Adeoque homo habet jus, quamvis imperfectum, ad postulandum ejusmodi officium ab altero; quod jus, accedente necessitate in perfectum abit; ita ut, hocce officium deneganti vi extorqueri queat. Ille itaque cui ejusmodi jus competit atque eo utitur, nulli facit injuriam, cum ea sibi vindicet, quæ ad eum jure pertinent, ab alio vero injuste detinentur. Serius nimis est CASPAR ZIEGLERUS in hac re neganda d). Dicit enim nullam tantam esse necessitatem famis, quin possit vel labore vel emigratione & mutatione soli aut levare aut evitare. Sed pace Viri Celeberrimi dixerim, ubi hæc suppetunt media elabendi, necessitatem non esse extremam. Præterea, si in necessitate constituti vitam suæ conservationis ergo, alteri eripere possunt; quidni eis competat jus ad bona aliorum fatali ejusmodi casui succumbentibus. Insuper monet, dispiciendum esse,

esse, utrum talis homo in necessitate constitutus, propria culpa in ejusmodi inciderit statum vel minus. Hanc etiam esse PUFFENDORFII sententiam, supra monuimus, cum in §. 3. enumeraremus requisita necessitatis transgressionem legis excusantis. Sed neque hoc aliquid ad rem facit. Ponamus licet, aliquem, summam sibi attraxisse miseriam, vel bona sua imprudenter dilapidasse, non tamen ideo dicendus est jus suum amisisse ad auxilium aliorum exposcendum, atque ubi id ei denegatum fuerit, vi idem sibi vindicandum, & id eo magis cum jam pœnam ferat gravissimam insipientis atque stultæ suæ vitæ anteaactæ e). Sed missis circumstantiis, quæ hic adferri solent, tantum dicimus atque contendimus, quod si quis, in statu necessitatis constitutus vi se defendere possit, atque eo usque progredi ut etiam vita alterum privare ei concessum sit, nihil impedire, quo minus, alteri in summa necessitate constitutus, necessaria ad vitæ conservationem eripere possit. Inter duo enim mala, quod minus est, eligendum esse omnes contendunt. Mors autem hominis, atque damnum rei cujusdam possessæ dum conferuntur, mortem longe majus malum esse, quam rei amissionem fateantur necesse est omnes. Quid igitur impedit, quo minus res alienas arripiamus, cum nulla alia ratione interitum evitare possumus; mutuamur enim tum, non vero crasse auferimus rem alienam, quia cessante necessitate etiam indemnem præstituri sumus illum, cujus re sic salvi ex periculo evasimus.

a) *Jur. Nat. & Gent. Lib. 2. C. 6. §. 3.* b) ZIEGLERUS
in not. in Grot. de *Jur. belli & pacis Lib. 1. Cap. 3. §. 3.* c)
ISR. GOTTL. CANZII *Discipl. Mor. Tract. 1. Cap. 3. §. 213.*
a) *l. c. Cap. 2. §. 6.* d) Barbeyrac in not. ad Lib. PUFF. de
Off. hom. & civ. Lib. 1. Cap. 5. §. 30.

§. VIII.

Ad leges civiles etiam pedem promovemus, vi-
furi an eæ cedant necessitati vel minus. Intelligi-
mus autem per leges civiles, normam a Summis
Imperantibus, in quacunque civitate latam, de a-
ctionibus externis subditorum ad decus & utilitatem
componendis. Earum itaque, nomine veniunt non
tantum eæ, quas ipsi summi Imperantes tulere, sed
quas etiam aliunde adsumtas, adprobarunt, & vim
legum habere voluerunt, modo, quod voluerint,
constet. Hæ ita comparatæ erunt, ut commodum
reipublicæ pro fine habeant. Hanc enim ob caus-
sam homines in societates atque respublicas con-
fenserunt, puta, ut securitate frui possent. Quid,
quod securitatem tanquam finem societatis respi-
ciant etiam latronum cœtus. Hæc est ratio,
cur Imperanti contulerunt potestatem actiones i-
psorum dirigendi. Imperantis igitur est civium
commodum promovere quantum fieri potest. Scien-
ter atque nerveose & Legislatoris officium & Legis
servandæ conditionem exprimit CICERO, dum di-
cit: *Omnes leges ad commodum reipublicæ referre o-
portet, & eas ex utilitate communi, non ex scriptione,
quæ in litteris est interpretari. Ea enim virtute &*
sapien-

sapientia Majores nostri fuerunt, ut in legibus scribendis nihil sibi aliud nisi salutem atque utilitatem proponerent, neque enim ipsi quod obesset scribere volebant, & si scripsissent, quum esset intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. Nemo enim leges legum causa salvas esse vult, sed reipublicæ. Hinc etiam sequitur, quod eæ non ferendæ sint alio modo, quam quo & solent & debent, puta ratione habita imbecillitatis humanæ. Ita si se habuerint, quam firmissime obligant homines ad obsequium; uti contra, si non ad conditionem humanam sunt attemperatæ, sed onus injungant, quod a natura & ratione abhorret, vi obligandi destituuntur. Unde facile est perspectu, quod, quemadmodum felicitas societatis est finis, quem leges intendunt, ita etiam, hac periclitante, illæ nullam admittunt exceptionem, quantacunque necessitas premat. Quis igitur excusaret militem in excubiis negligentem, aut fuga suæ salutis consulentem, periculo imminente toti exercitui aut societati. Hoc enim in casu mors ipsi potius subeunda ut salus universorum facta rectaque maneat. Hanc ob causam gravissimas proponunt pœnas Imperantes eis, qui salutem privatam salutis publicæ anteferunt. Sic præsidio decedere apud Romanos capitale fuit, Liv. 24: 37. Atque id jure optimo, nam ejusmodi hominis vigilantia totius exercitus atque societatis salus commissa est, ubi periculum ab hoste imminet. Hoc casu excepto nullus datur casus, quo non necessitas superet legem. Latæ enim sunt leges hæ in commodum & singulorum & universorum. Nullum inde

commodum redundaret sed quam maxime fini civitatis id refragaretur, si cives promiscue obligati essent, salute civium id non postulante ad mortem subeundam. Etenim cives quidem transtulerunt in Imperantem jus vitæ & necis, sed sub conditione, si salus publica id postulat. Accedit, quod si leges Divinæ quædam suspendi possunt, certis in casibus, prout jam ostensum est, quid mirum, leges quoque humanas, certis id urgentibus circumstantiis vim & rigorem aliquando amittere.

THES. I.

Uti res agraria a gentibus humanioribus omni ævo culta atque æstimata est: ita a barbaris neglecta atque contemta deprehenditur.

II.

Quemadmodum non ex quovis ligno sculpsitur Mercurius: ita non quævis Regio quascumque producit res. Qui igitur cum successu œconomum agere avert, notitia tam regionis, quam rerum in regione illa producendarum gaudeat, necesse est.

III.

Scientia œconomica omnino magna, in Patria, non magno temporis spatio, cepit incrementa, tamen optandum est, ut melius ad eum diffundatur, cui fors obligat aratrum tractare, & qui maxime religioni ducit majorum inhærere institutis,

IV.

IV.

Naturæ scrutatores ab imperitis plerumque albis, ut ajunt, irridentur dentibus; quamvis re ferius perfratata eodem honore digni sint, ac qui multis millibus humanum genus donaret.

V.

Qui unam ex œconomix partibus, quæ sunt res rustica, metallica, fabrica & commercia præ alia colendam censent, perinde mihi agere videntur, ac si architectus domum exstruaturus primum sollicitus esset de uno angulo exstruendo, ceteros dein data occasione ædificandos urgeret.

VI.

Qui terram proscindunt a limite dimensi semper incipientes eandem formant foveosam. Et nisi contrariam dimenso induerint formam, tam laboris ei impensi, quam seminis terræ commissi, ejus cultores pœnitebit.

VII.

Machinarum, quibus res aliqua ea conficitur celeritate, ac si multi homines operi illi manus præberent suas, usus, in republica hac vel illa maximus est, in alia vero minus utilis putatur.

VIII.

Rationes omnino hætenus prostantes semen autumnale mature terræ committendum svadent, verum experientia nondum evictum opinamur, utri sibi melius consulant, qui mature, an qui ferius hoc fecerint.

IX.

Prudentia haud vulgaris requiritur ab œconomo in eligendo pecorum genere ad prædium aliquod rusticum alendo. Nam non omne genus ad omnia prædia cum emolumento debito ali potest.

X.

Prata sua, qui voluerit fructifera reddere, quam ea nunc reperiuntur, optime & minori sumptu proficiet, si faginem tempore autumnali circumspenderit, modo caverit, ne humiditas nimia sibi obster.

XI.

Quod cives de mercibus atque rebus in patria confectis & intra ejus limites invehendis atque avehendis vestigal pendant, æquum omnino est & justum: An vero ratio, quæ in patria obtinet id exigendi, eidem proficua sit, rationes haud proletariæ, nobis dubitandi ansam præbent.

S. D. G.

